

EDUKACIJA KORISNIKA I KNJIŽNIČARA U UNIVERZITETSKOJ BIBLIOTECI „SVETOZAR MARKOVIĆ“

EDUCATION OF USERS AND LIBRARIANS IN UNIVERSITY LIBRARY “SVETOZAR MARKOVIĆ”

Marija Bulatović

bulatovic@unilib.rs

Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“

UDK / UDC 027.7:025.5:023:37(497.11)

Stručni rad / Professional paper

Sažetak

Tri osnovne funkcije svakog sveučilišta: obrazovna, znanstvena i istraživačka ne bi se mogle zamisliti bez knjižnice. Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“ kao institucija od posebnog društvenog interesa, dio Sveučilišta i visokog školstva, svoje je zadatke usklađivala s nastavnim i istraživačkim programima i zadacima Sveučilišta.

Prateći suvremene društvene tokove i potrebe sadašnjih i budućih korisnika za novim obrazovnim aktivnostima, Biblioteka se trudi, uza svoje redovite aktivnosti, stalno pomagati korisnicima i kolegama u stalnom usavršavanju na tečajevima, radionicama, edukacijama ili korisnim sadržajima koji su dostupni na njezinoj stranici. Od 2014. godine redovito se organiziraju akreditirani tečajevi za knjižničare, a korisnici se educiraju na osobni zahtjev. Knjižnica tako aktivno sudjeluje u informacijskom opismenjanju svojih korisnika i podiže ga na višu razinu. Cilj je ovih edukacija da se ponajprije knjižničari visokoškolskih knjižnica upoznaju s novim sadržajima koje bi mogli primijeniti u svojim knjižnicama i prenijeti ih svojim korisnicima, te da se studentima koji se koriste uslugama Univerzitetske biblioteke olakša i ubrza pristup traženim sadržajima.

Ključne riječi: edukacije, informacijska pismenost, tečajevi, radionice, Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“

Summary

Three basic functions of each university: educational, scientific and research couldn't be imagined without a library. University Library “Svetozar Marković” as an institution of

special social interest and a part of the University and higher education, aligned its tasks with the teaching and research programs and tasks of the University.

Following the contemporary trends in the society and the needs of current and future users for new educational activities, the Library is making a continuous effort to provide assistance to its users and colleagues by offering permanent training through courses, workshops, educations or useful content available on its site. Since 2014 accredited courses for librarians have been regularly organized, while users' education is provided upon personal request.

This way, the Library participates in the information literacy of its users and raises them to a higher level. The aim of these educations is primarily for higher education librarians to get in touch with new content they could apply in their libraries, and transfer it to their users, as well as to facilitate and speed up access to required information for students who use the University Library services.

Key words: courses, educations, information literacy, University library „Svetozar Marković“, workshops

Uvod

Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“, kao jedna od nacionalnih kulturnih ustanova, ima važan zadatak i obvezu njegovanja kulturno-povijesnoga naslijeđa Srbije i treba ga učiniti dostupnim svim zainteresiranim korisnicima. Potječe od Biblioteke Liceja Kneževine Srbije,¹ a kao samostalna ustanova službeno je otvorena za korisnike na Dan Ćirila i Metoda 24. svibnja 1926. godine, s fondom od oko 30 000 knjiga. Jedna je od najstarijih i najvećih znanstvenih knjižnica u Srbiji. Na prijedlog prof. Pavla Popovića i uz financijsku donaciju Carnegiejeve zaklade, prva je srpska knjižnica za koju je namjenski podignuta zgrada. Beogradski univerzitet osnovao je Biblioteku sa zadatkom da mu bude stručna potpora u znanstvenoistraživačkom i nastavnom radu pa joj je glavni zadatak bio da kao samostalna sveučilišna ustanova pomaže njegovanje znanosti i kao znanstvena knjižnica posluži ne samo studentima i profesorima Beogradskog sveučilišta nego i svima onima koji se bave znanošću.

Prateći svoje ciljeve od osnivanja, a u okviru redovitih aktivnosti, zahvaljujući bogatstvu svojih fondova, u njoj se organiziraju tematske izložbe, akademske večeri i promocije knjiga, te mnogobrojne edukacije koje nisu vezane samo za knjižnično-informacijsku znanost i njezine stručnjake. Pri izboru kulturnoobrazovnih aktivnosti koje će se ostvariti tijekom godine presudan je profil korisnika Biblioteke.

¹ Izgradnja Univerzitetske biblioteke u Beogradu 1919–1925: dnevnicu Uroša Džonića / prir. N. Marković i D. Filipović. Beograd: Ministarstvo kulture Republike Srbije, 2011. Str. 1.

Edukacije u Univerzitetnoj biblioteci

Obrazovanje je važan dio rada u Univerzitetnoj biblioteci i stalno se ostvaruje i razvija za knjižničare u sklopu akreditiranih tečajeva i radionica, te za sve studente, istraživače i druge pojedince koji žele naučiti kako efikasno pretražiti dostupne izvore informacija (e-časopise, e-knjige i baze podataka).² Osim edukacija koje se održavaju u samoj Biblioteci, predavači iz Univerzitetne biblioteke „Svetozar Marković“ drže predavanja po pozivu i izravno na fakultetima.

Obuka doktoranada

Od listopada 2015. godine u Biblioteci se organizira obuka doktoranada posvećena oblikovanju doktorske disertacije u skladu s uputama Univerziteta u Beogradu. Najmanje dva puta mjesečno zainteresirani mogu dobiti informacije o elementima koje disertacija treba sadržavati i njezinoj vidljivosti na europskim i svjetskim portalima. Prijavljivanje je na ovu obuku obvezno, a broj je polaznika ograničen na 16-20. Obuka se ponajprije odnosi na doktorande u završnoj fazi izrade doktorske disertacije. Teme su obuke: elementi disertacije prema uputama Univerziteta u Beogradu, obvezni prilozi, pohrana u digitalni repozitorij i vidljivost disertacije na internetu, a dodatne teme mogu biti: pretraživanje dostupnih izvora informacija, pronalaženje literature, izvori u otvorenome pristupu i dodatni izvori.³

Imajući na umu to da je Univerzitetna biblioteka od devedesetih godina 20. stoljeća depozitarna knjižnica za doktorske disertacije (u tiskanom i elektroničkom obliku) Univerziteta u Beogradu (od 1945. godine depozitarna je bila za doktorske disertacije s teritorija Jugoslavije sve do njezina raspada), one su i u digitalnom repozitoriju Univerziteta u Beogradu PHAIDRA, namijenjenu pohranjivanju radova nastavnika i suradnika Univerziteta, koji se pretražuju i kojima se koristi u skladu s licencijom koju je izabrao vlasnik autorskog prava.⁴ Pristup sustavu dostupan je svim članovima Univerziteta (nastavnicima i studentima). Aktivna uporaba PHAIDRA-e (pohranjivanje objekata) moguća je za ovlaštene korisnike preko korisničkog imena, a pretraživanje sadržaja slobodno je za sve korisnike interneta bez prijave. Svi objekti imaju trajnu poveznicu, koja je dostupna širom svijeta i koja se može citirati ili poslati dalje. Pri izboru poveznice odmah se dobivaju najvažniji podatci o objektu, koji se može pogledati ili preuzeti.

² Edukacija. // Univerzitetna biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija>

³ Isto.

⁴ Phaidra. // Univerzitetna biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/sadrzaji/phaidra>

Doktorske disertacije obranjene na sveučilištima u Beogradu, Nišu i Kragujevcu dostupne su i na portalu E-teze. Osim disertacija nastalih od svibnja 2012., dostupan je i određen broj starijih, od kojih su posebno važne one koje su neki od slavni srpskih znanstvenika branili na stranim sveučilištima.⁵ Sve je to razlog više da se doktorandi prijave za ovu obuku i predaju kvalitetnu doktorsku disertaciju koja će sadržavati sve elemente nužne za njezinu e-dostupnost. Predajom disertacije sa CD-om (izuzetno je važno da disertacija bude istovjetna u tiskanoj i elektroničkoj verziji, te da je u jednom fajlu) i obveznim priložima skraćuje se vrijeme potrebno da se ona pohrani u digitalni repozitorij i postane vidljiva širokom krugu korisnika. U protivnom slijedi dug put pronalaženja kontakata svakoga pojedinačnog doktoranda, pribavljanje elemenata koji nedostaju ili spajanje nepotpunih disertacija u elektroničkom obliku, kao i prebacivanje ako su obrezane u neadekvatnu obliku. Iako se broj nepotpunih disertacija s vremenom smanjuje, nije zanemariv podatak da ih je u protekle dvije godine bilo više od 250.

Srijedom u 12

U Biblioteci se svake srijede u 12 sati organizira obuka korisnika kako bi se upoznali s uslugama koje ona nudi i s mogućnostima pretraživanja dostupnih izvora informacija. Svi se zainteresirani mogu prijaviti elektroničkom poštom edukacija@unilib.bg.ac.rs, ali obuku mogu pratiti i korisnici koji nisu prijavljeni. U okviru obuke predviđeno je upoznavanje s Elektroničkim katalogom Univerzitetske biblioteke i Virtuelne biblioteke Srbije, KoBSON-om te Citiranjem i citatnim indeksima, što je prvi korak u obuci korisnika i temelj za dalje obuke i korištenje uslugama Biblioteke.⁶

Elektronička čitaonica

Biblioteka ima primjereno opremljenu elektroničku čitaonicu s 20 računala, koja je na raspolaganju korisnicima. U njoj mogu primijeniti stečeno znanje s prethodne obuke u praktičnom pretraživanju uz pomoć knjižničara koji su im uvijek na raspolaganju. Služi istraživačima i doktorandima, ali i ostalim pojedincima koji žele pretraživati elektroničke izvore dostupne putem akademske mreže. Obuke se održavaju „jedan na jedan“, prema potrebama korisnika, u okviru kojih oni uče kako što kvalitetnije i efikasnije doći do željenih izvora i tekstova kojima će se služiti

⁵ E-teze. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/sadrzaji/e-teze>

⁶ Obuka korisnika sredom od 12 do 13 časova. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://arhiva.unilib.rs/unilib/edukacija/obuka.php>

u svome istraživačkom radu. Pomoć se odnosi na pretraživanje elektroničkih izvora dostupnih u otvorenome pristupu ili komercijalnih izvora na koje je Biblioteka pretplaćena preko servisa KoBSON. Za pretraživanje su dostupne baze podataka o citiranosti časopisa i autora, oko 35 000 elektroničkih časopisa i oko 60 000 elektroničkih knjiga.⁷

Znanje za sve

Znanje za sve besplatni su mrežni tečajevi kojima se promiče mogućnost kvalitetna besplatna obrazovanja putem interneta i lakšeg pristupa određenim sadržajima. Univerzitetska se biblioteka pobrinula ublažiti jezične prepreke, pa je u suradnji s Međunarodnim akademskim centrom i Klubom volontera Biblioteke prevela cijeli tečaj Uvod u povijest antičke Grčke profesora Donalda Kagana sa Sveučilišta Yale.⁸ Tečaj se sastoji od 24 predavanja i snimljen je 2007. godine. U izvorniku je dostupan na stranici Sveučilišta Yale na poveznici: <http://oyc.yale.edu/classics/clcv-205>. U planu je nastavak prevođenja.

Akreditirani tečajevi za knjižničare

U Univerzitetškoj biblioteci „Svetozar Marković“ od 2014. godine održavaju se akreditirani tečajevi. Stupanjem na snagu *Pravilnika o stalnom stručnom usavršavanju u bibliotečko-informacionoj delatnosti*⁹ Biblioteka svake kalendarske godine akreditira određen broj programa. U 2018. godine održani su sljedeći akreditirani programi stručnog usavršavanja za knjižničare:

1. Digitalni repozitorijumi u bibliotečko-informacionoj delatnosti – Tečaj obuhvaća osnovna obilježja sustava za pohranu i arhiviranje dokumenata u elektroničkom obliku, koji omogućuju čuvanje elektroničkih dokumenata, lakše korištenje njima, jednostavniju razmjenu i veću vidljivost. Osobita je pozornost obraćena repozitorijima kao infrastrukturi za uspostavljanje tzv. zelenog oblika otvorenoga pristupa. Osim teorijskog dijela, program ima i praktičan rad i vježbanje u nekom od digitalnih repozitorija (PHAIDRA, Zenodo).¹⁰

⁷ Elektronička čitaonica. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/o-nama/ambijenti/elektronska-citaonica>

⁸ Znanje za sve. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://arhiva.unilib.rs/unilib/znanjezasve/kursevi.php>

⁹ Pravilnik o stalnom stručnom usavršavanju u bibliotečko-informacionoj delatnosti. // Službeni glasnik RS 18(2013). [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2013/18/1/reg>

¹⁰ Digitalni repozitorijumi u bibliotečko-informacionoj delatnosti. //Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/>

2. Autorsko pravo u bibliotečko-informacionoj delatnosti: povreda prava i pojam plagijata – Tečaj je nastavak programa koji je ostvaren u 2016. godini i detaljnije se bavi određenim pitanjima autorskog prava kao što su povreda prava i plagiranje. Seminar obuhvaća obnavljanje i utvrđivanje stečenih znanja o osnovnim pojmovima autorskog prava, odnosno njihovo usvajanje putem praktičnih primjera i interaktivna rada, a potom usredotočenost na pojam plagijata. Ističu se pitanja kao što su oblici neakademskog ponašanja, dokumenti koji reguliraju ovu problematiku i predviđene sankcije.¹¹

3. RDA i BIBFRAME: bibliografski opis za 21. vek – Na tečaju se korisnici upoznaju s novim oblicima kreiranja metapodataka potrebnih za opis knjižnične građe, iz kojih proizlaze i novi zahtjevi u organiziranju i prezentiranju knjižničnih fondova. Predviđen je kratak pregled postojećih formata za opis knjižnične građe, prednosti i nedostaci primjene u bibliotečno-informacijskoj djelatnosti, upoznavanje s osnovnim obilježjima novih formata (RDA i BIBFRAME), definiranje pojma i strukture Linked (Open) Data i razmatranje novih mogućnosti organizacije i prezentacije knjižničnih fondova.¹²

4. Viki-bibliotekar – Tečaj pruža informacije o aktivnostima Wikimedije Srbije, mogućnostima koje pruža Wikipedija i ostali Wiki-projekti (Wiki-vijesti, Wiki-rječnik, Wiki-knjige, Wiki-izvornik, Wiki-citat, Wikimedijino spremište). Obuka polaznika tečaja obuhvaća teme kao što su: upoznavanje s principima uređivanja članaka, pisanje i prevođenje tekstova, izvori i autorska prava. Osim teorijskog dijela, predviđena je radionica koja omogućuje polaznicima da samostalno kreiraju i postavljaju na Wikipediju što bogatiji, kvalitetniji i informativniji sadržaj.¹³

5. Novi mediji u bibliotekama – Na tečaju se korisnici upoznaju s novim medijima i višemedijskim oblicima, kao i načinima njihova kreiranja i mogućnostima uporabe u svim tipovima knjižnica. Polaznici se upoznaju i s najčešćim formatima i programima za multimedije te načinom djelovanja novih medija, digitalnih alata, servisa i platformi, koji se na razne načine mogu upotrebljavati u biblioteci. Za ovaj je seminar nužno napredno poznavanje informacijsko-komunikacijskih tehnologija, računalna pismenost, dobro poznavanje rada na internetu te engleskog jezika.¹⁴

edukacija/digitalni-repozitorijumi-u-bibliotecko-informacionoj-delatnosti

¹¹ Autorsko pravo u bibliotečko-informacionoj delatnosti: autorsko delo i internet. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/autorsko-pravo-2017>

¹² RDA i BIBFRAME: bibliografski opis za 21. vek. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/rda-bibframe>

¹³ Viki-bibliotekar. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/viki-bibliotekar-2017>

¹⁴ Novi mediji u bibliotekama. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-

Zaključak

Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“ je kao lider među visokoškolskim knjižnicama uvijek imala važnu ulogu. Kao matična knjižnica visokoškolskim knjižnicama i knjižnicama znanstvenoistraživačkih instituta u središnjoj Srbiji akreditiranim tečajevima prenosi znanje i daje potporu svim kolegama u svojoj matičnosti, kako bi svi zajedno što bolje napredovali u struci i stečena znanja dalje prenosili. Knjižnica i postoji radi studenata, pa obukom knjižničara posredno obučava sve zainteresirane studente u središnjoj Srbiji.

Osim obrazovne i znanstvene, u svakom trenutku treba istaknuti i njezinu kulturnu i obrazovnu važnost, kao i stalne napore kako bi približila intelektualno vlasništvo svojim korisnicima i posjetiteljima, a broj i raznovrsnost kulturnih i obrazovnih sadržaja iz godine u godinu povećava se i mijenja u skladu s potrebama korisnika i knjižničara ustanova kojima je ona matična.

Literatura

- Autorsko pravo u bibliotečko-informacionoj delatnosti: autorsko delo i internet. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/autorsko-pravo-2017>
- Digitalni repozitorijumi u bibliotečko-informacionoj delatnosti. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/digitalni-repozitorijumi-u-bibliotecko-informacionoj-delatnosti>
- Edukacija. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija>
- Elektronska čitaonica. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/o-nama/ambijenti/elektronska-citaonica>
- E-teze. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/sadrzaji/e-teze>
- Izgradnja Univerzitetske biblioteke u Beogradu 1919–1925: dnevnicu Uroša Džonića / prir. N. Marković i D. Filipović. Beograd: Ministarstvo kulture Republike Srbije, 2011.
- Novi mediji u bibliotekama. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/novi-mediji>
- Obuka korisnika sredom od 12 do 13 časova. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://arhiva.unilib.rs/unilib/edukacija/obuka.php>
- Phaidra. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/sadrzaji/phaidra>

05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/novi-mediji>

Pravilnik o stalnom stručnom usavršavanju u bibliotečko-informacionoj delatnosti. // Službeni glasnik RS 18(2013). [citirano: 2021-05-20]. Dostupno na: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2013/18/1/reg>

RDA i BIBFRAME: bibliografski opis za 21. vek. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/rda-bibframe>

Viki-bibliotekar. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://www.unilib.rs/usluge/edukacija/viki-bibliotekar-2017>

Znanje za sve. // Univerzitetska biblioteka „Svetozar Marković“. [citirano: 2021-05-21]. Dostupno na: <http://arhiva.unilib.rs/unilib/znanjezasve/kursevi.php>